

V. DOCUMENTE

DOCUMENTE SLAVO-MOLDOVENEȘTI INEDITE DIN SECOLUL AL XVI-LEA — AL XVII-LEA

LUCIA DJAMO

În noile condiții istorice din țara noastră, se duce o largă acțiune de publicare a izvoarelor diplomatice menite să lărgescă orizontul științific și să pună temeiuri noi gândirii istorice.

În afară de documentele slavo-romine publicate anterior în diferite colecții, noile cercetări au scos la iveală o serie de documente inedite¹ sau cunoscute numai prin copii tirzii ori traduceri, din care unele eronate.

Printre documentele depistate recent, se încadrează și cele pe care le publicăm mai jos în vederea completării tezaurului de documente istorice, deși, în ceea ce privește speța, nu prezintă trăsături speciale față de ansamblul documentelor slavo-romine din perioada respectivă. Documentele se păstrează în Arhiva Academiei R.P.R.²

Prezentăm textele slavone³, traducerea și fotocopiile documentelor însoțite de cîteva note explicative.

1. 1552 (7060), aprilie 14, Huși.

Ștefan Rareș voievod întărește lui Nicoară Burlovici (Burlă), cămărașul de Ocne, toată partea cît se va alege din Mădărjaci și Ciumălești cumpărată pentru 700 de galbeni tătarești de la Cozma, fiul lui Iurie Mădărjacu.

† Стефан коєвода, кожѣю милоєстїю господарѣ зємлѣ молдавскєи. Дали єсми сѣсѣк нашємѣ Никоарѣ Бѣрловичю, камарашѣ вѣ Оцнахъ, кѣсѣк част сєло колѣико сѣк избєрєт вѣ Мѣдрѣжачѣ и вѣ Чѣмѣлєцѣи частѣи⁴ сѣсѣк нашємѣ Кєзми, сынѣ Юрѣи Мѣдрѣжакѣс цю вѣ ємѣс прєдал за сєдим сєт златѣхъ татарскѣхъ. И сѣтакшє єст сѣсѣга нашѣ Никоарѣ Бѣрлѣ камарашѣ та заплатѣи ємѣс сѣи нє полна потѣи кишє писани пинѣзи ѿ златѣхъ прѣд нами и прѣд нашѣми болѣхъ. Ии да сѣк нє сѣишаѣт.

Пис сѣ Хсѣсѣхъ кѣтѣи 7 зѣ априлѣ дѣ.

¹ Menționăm, de pildă, numai pe cele publicate în «Romanoslavica»: Dimitrie G. Ionescu, *Un document necunoscut de la Alexandru cel Bun*, «Romanoslavica», IV, 1960, p. 337–342; Tr. Ionescu-Nișcov, *Două documente inedite din prima jumătate a secolului al XVI-lea*, ibidem, V, 1962, p. 151–155; Șt. Ștefănescu, *Un document recent descoperit privind la recrutarea mercenarilor de către Mihai Viteazul*, ibidem, p. 157–162; Tr. Ionescu-Nișcov, *Documente slavo-romine în Biblioteca națională din Sofia*, VIII, 1963, p. 425–441.

² Ținem ca și pe această cale să aducem mulțumiri conducerii Academiei R.P.R. și Direcției Căminului care au avut amabilitatea de a ne permite cercetarea Arhivei și fotografierea documentelor.

³ Precizăm că prescurtările au fost întregite în text iar literele scrise deasupra rîndurilor au fost coborîte și întregite, fără a se face mențiune specială. Am folosit paranteza ascuțită < > pentru a indica completările aduse textului în locurile ilizibile, rupte sau șterse. Aceeași paranteză am folosit-o pentru a indica semnătura diacului care a scris actul respectiv. Am introdus punctuația modernă și litere majuscule pentru numele proprii și pentru prima literă a unei propoziții.

⁴ În documentul original din eroare apare частѣи.

† Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Am dat slugii noastre Nicoară Burlovici, cămărașul de Ocne, toată partea de sat cît se va alege din Mădărjaci și din Ciumălești, părțile slugii noastre, Cozma, fiul lui Iurie Mădărjacu, pe care el i le-a vîndut pentru șapte sute de galbeni tătărești. Și s-a sculat sluga noastră Nicoară Burlă cămăraș și i-a plătit lui deplin toți acești bani mai sus scriși 700 de galbeni înaintea noastră și înaintea boierilor noștri.

Altul să nu se amestece.

Scriș în Huși, în anul 7060 (1552), aprilie 14.

Original slav hîrtie, pecete aplicată, căzută. Arhiva Academiei R.P.R., 1552 E₁, Succesiunea Adamachi, Documentele moșiei Roșiorii și siliștele Mădărjești și Filipeștii.

Pe verso scrie: Илѣанъ волаъ.

La Arhivele Statului din Iași, Anaforale nr. 24, fila 68 se găsește un rezumat românesc, publicat în colecția *Documente privind istoria Romîniei*, veacul XVI, A. Moldova, doc. 21, p. 22.

În acest rezumat, satul, care în originalul slav se numește Мадарѣжач, este denumit *Mădărjaști*, formă eronată, căci și în alte documente originale slave, satul poartă tot denumirea Mădărjaci (1586, ianuarie 12, Iași, publicat în *Documente privind istoria Romîniei*¹, A. Moldova, secolul XVI, vol. III, d. 366, p. 298—299). În documentele originale românești, ca o trăsătură fonetică a dialectului moldovean, satul este numit *Mădărjași*, cu sufixul *-ași* în loc de *-aci* (1600, DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. IV, d. 354, p. 290). În același rezumat, numele de persoană Мадарѣжак, care apare identic și în documente mai vechi (1493, martie 7, M. Costăchescu, *Documente moldovenesti de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1933, d. 49, p. 176) este redat în forma *Mădărjan*, formată din aceeași rădăcină, dar cu sufixul *-an* în loc de *-ac*.

Satul Mădărjaci (*Mădărjași*)² pe Șomuzul rece, azi dispărut, este atestat în documentele menționate mai sus.

Satul Ciumălești pe Șomuz <ul Băii>, care se află între Moldova nouă și Moldova veche (cum scrie într-un document din anul 1554, mai 5, DIR, A. Moldova veacul XVI, vol. II, d. 61, p. 63—65), apare și în alte documente (1445, Costăchescu, *Documente moldovenesti*, II, d. 57, p. 211; 1546, DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. I, d. 469, p. 521—522).

Nicoară Burlovici cămărașul și Cozma, fiul lui Iurie Mădărjacu, cu numele complete nu apar în alte documente; dar într-un document din 1554, mai 5, se arată că «Dragoman, nepotul lui Iurie (care credem că nu poate fi altul decît Iurie Mădărjacu) vinde ocină în Ciumălești» (DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. II, d. 61, p. 63—65).

De reținut că în documentul de mai sus același boier Nicoară cămăraș este denumit o dată Nicoară Burlovici (nume cu trăsături specifice slave, format din adjectivul posesiv urmat de sufixul *-ici*) și a doua oară Nicoară Burlă, nume care există și în prezent în onomastica romînă.

2. 1569 (7077) iulie 2, Suceava.

Bogdan Lăpușneanu voievod întărește lui Gavril Udrea a treia parte a satului Starosiltii, pe virful Cozancei, partea de sus cumpărată pe 450 de galbeni tătărești de la Tomșa Hrana, fiul Anghelinii, nepotul lui Costea posadnicul, strănepotul lui Calian.

† Богдан коєкода вожію милоєтію господарь земан молдавскон. Ёже прїиде прѣд нами и прѣд нашими коєкри сѣга наш Шомши Храма съинъ Ангелини, внѣк Косми посадника и прѣднѣчат Калїана, по его докрею коєю никим непонѣжден ани присилокан и продал сеюю правою втиннѣс и дѣдннѣс и исприклиѣе дѣланое чпо имал прѣдѣд его Калїана вт прѣдков наших, Пѣдандрс коєкода, прѣмаа чкѣм село Старо Гнаци, на керѣс Козанчи, кышнн чкѣт, та продал сѣсѣн нашн Гаврил Ёдрѣ, за чипири сѣа и пѣт дѣсѣт злат машарскнх. И кѣстакшн сѣсѣа наш Гаврил Ёдрѣ и запашиа сѣн испѣкно

¹ Pentru menționarea acestei colecții vom folosi prescurtarea DIR.

² Ținem ca și pe această cale să aducem mulțumiri conducerii Institutului de istorie al Academiei R.P.R. și tovarășului Alexandru Gonța, care au avut amabilitatea de a ne permite consultarea în manuscris a indicelui toponimic și onomastic al documentelor din Moldova, în vederea unor identificări de localități și persoane.

пошїи кише писани пенткѣтї сѣ заат тапарекиѣ сѣ рски сасѣ наш кѣрни
Шомши Хранїи прѣд нами и прѣд нашими колѣри.

Ино мы кидѣкише нѣ доброу колю и токмежѣ и лагодно и полноу
запаишѣ, а мы такожде и ѡт нас есми емс даи и потвердиши сѣсши
нашемс Гакриѣ ѡдри моа трепаѣ чѣет кише писана како да ест емс ѡт нас
срик и ѡтинис еѣ кѣсем доходом. И ни да се не сѣмшаѣт.

Пис сѣсчакѣ, к акто $\neq$ зов, юли к.

Господинѣ рек.

Бѣа догосѣт сѣи.

† Тома.

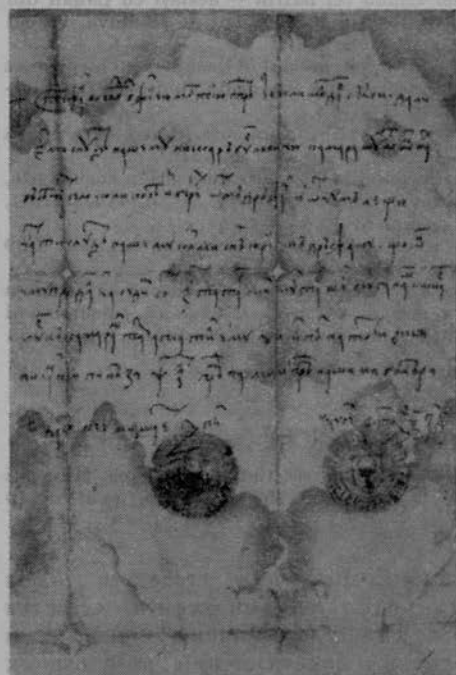

Fig. 1: Ștefan Rareș voievod întărește lui Nicoară Burloviici ocina în Mădărași și Ciumălești.

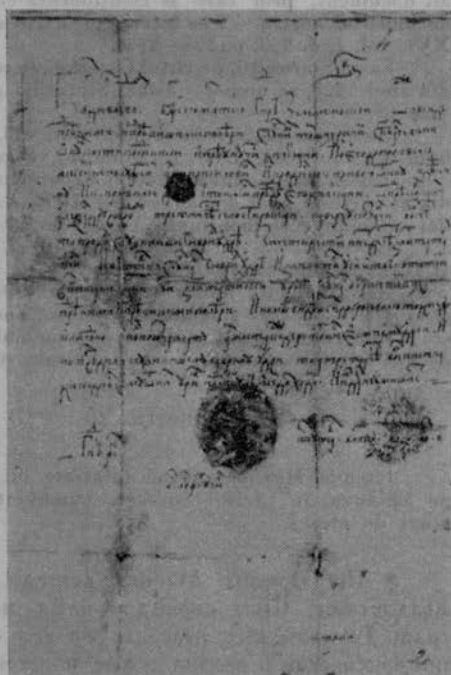

Fig. 2: Bogdan Lăpușneanu voievod întărește lui Gavril Udrea ocina în satul Starosilții.

Traducerea

† Bogdan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei. Iată a venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri sluga noastră Tomșa Hrana, fiul Anghelinii, nepotul lui Costea posadnicul și strănepotul lui Calian, de a lui bună voie, de nimeni nesilit, nici prigonit și a vîndut dreapta lui ocină și dedină, din privilegiul de danie, pe care l-a avut străbunicu său Calian de la străbunul nostru Alexandru voievod, a treia parte a satului Starosilții, la obîrșia Cozancii, partea de sus. Și a vîndut slugii noastre lui Gavril Udrea pentru patru sute și cincizeci de galbeni tătărești. Și s-a sculat sluga noastră Gavril Udrea și a plătit de plin toți acești mai sus scriși bani 450 de galbeni tătărești în mîinile credincioasei noastre slugi, Tomșa Hrana, înaintea noastră și înaintea boierilor noștri.

Astfel noi vîzînd a lor bună învoială și tocmeală și plată deplină și noi de asemenea i-am dat și i-am întărit slugii noastre, lui Gavril Udrea, această a treia parte mai sus scrisă ca să-i fie de la noi uric și ocină cu tot venitul.

Și altul să nu se amestece.

Scriș în Suceava în anul 7077 (1569), iulie 2.

Domnul a spus.

Marele logofăt a învățat.

† Toma <a scris>.

Original slav hîrtie, pecete aplicată, căzută. Arhiva Academiei R.P.R., 1569 E₁, Succeșiunea Adamachi, moșia Starosilța din ținutul Hirlăului.

Textul slavon este însoțit de o traducere românească de Gheorghe Evloghi și intitulată «Срѣт де не испнеок сирѣкѣс де ла Богдан крѣпѣ дѣн актъ збогъ», datat greșit «1569», deși documentul este emis în luna iulie. În această traducere, printr-o înțelegere eronată a formei de genitiv Каліана, acest nume propriu este considerat de genul feminin și se traduce «strănepotul Calianeii... strămoașa lui, Caliana». Că este o greșeală, reiese clar dintr-un alt document, prin care se menționează că unui Calian cel bătrîn — același cu Calian din documentul nostru — i se întărise ocină în satul Starosilții (1528, DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. I, d. 260, p. 294—295).

Satul Starosilții, pe virful Cozancei, în raionul Botoșani, atestat în documentul menționat din anul 1528, se numește astăzi Starosilța și este alcătuit din Starosilța-Radu și Starosilța-Stavri¹.

Cozancea, pădure în raionul Botoșani, apare și în alte documente, dintre care cităm unul din anul 1598 (DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. IV, d. 258, p. 201).

Tomșa Hrana, fiul Anghelinii, nepotul lui Costea posadnicul, apare adeseori în documente, din care cităm unul din anul 1580 (DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. III, d. 174, p. 137), dar cea mai veche mențiune o constituie cea din documentul nostru.

Gavril Udrea, tatăl lui Simion Udrea, este menționat într-un document din anul 1599 (DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. IV, d. 313, p. 254).

Reține atenția forma de genitiv Хранѣи la un substantiv slav încadrat în tema -а храна al cărui genitiv singular este хранѣи. Forma хранѣи ni se pare o dovadă că substantivul era considerat ca făcînd parte din patrimoniul lexical al limbii romîne și a apărut sub influența declinării substantivelor feminine romînești.

3. 1599 (7107), martie 25.

Jeremia Movilă voievod întărește lui Mihil, pîrcălab de Cotnari, seliștea Hilipești pe Moldova, în ținutul Suceava, cumpărată de la Gheorghe, fost pîrcălab, pentru 110 taleri de argint.

† Иъ Еремѣя Мовила коєкода, божѣю милосѣиію господарь земли молдакскон. Оже <принд>е прѣд нами и прѣд нашими колѣри, <слоу>га <наш Ге>ворѣе кик паркалак по егѣ <до>к<рон> колѣи, никим не понсжден ани прислаокан и продаа скою <правою> втиннѣ и кикѣ<п>ак<н>ѣи и вт испнеок за маршѣрю и за кѣнеж вт господетка-ми, една селница съ кѣе хотар на имѣ Хилнпѣи на Молдакѣ, с колѣст <с>чакѣтѣи. Ша продаа нашемѣ кѣрнемѣ Мухнан прѣкалак вт Котнар за една сто и десѣт талери сребрѣнѣх и заплати ему не пѣна вт прѣд нами. Чѣто таа селницѣ бѣла кѣпна ен прѣжде вт Пѣтрашко <прѣ>сѣкѣла апрѣд и того испнеок кѣпѣжѣи еѣе дѣла ему кѣ рѣки.

Шѣм ради, како да ест ему и вт нас втиннѣ съ вѣсем дохѣдом. и ни да не сѣмшаѣт прѣд сим листѣм нашим.

Пис с актъ зрѣз, марта кѣ.

Господинѣ рече.

Еремѣя коєкода <м. р.>.

† Бѣа логофѣт <м. р.> и некал. <м. р.>.

† Дѣмитрѣ <м. р.>.

¹ Vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1963, p. 195.

† Io Eremia Moghilă voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Iată a venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri sluga noastră, Gheorghie fost pircălab, de a lui bună voie, de nimeni nesilit și nici prigonit și a vindut dreapta lui ocină și cumpărătură și din ispisoc de măturie și de cumpărătură de la domnia mea, o seliște cu tot hotarul, anume Hilipești pe Moldova, în ținutul Suceava. Și a vindut credinciosului nostru Mihil pircălab din Cotnari pentru o sută și zece taleri de argint și i-a plătit lui deplin în fața noastră. Acea seliște a fost cumpărată mai înainte de Pătrașco Arburescul aprod și acel ispisoc de cumpărare încă i l-a dat în miini. De aceea, să-i fie lui și de la noi ocină cu tot venitul.

Și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți a noastră.

Scriș în anul 7107 (1599), martie 25.

Domnul a spus.

Eremia voievod <m.p.>.

Marele logofăt a învățat și a semnat Stroici logofăt <m.p.>.

† Dumitru <a scris>.

Fig. 3: Ieremia Movilă voievod întărește lui Mihil pircălab seliștea Hilipești.

Fig. 4: Mehil șoltuzul și pîrgarii din Țirgul Baia mărturisesc că Andronic din Roșiori a cumpărat ocine din satul Roșiori.

Original slav hirtie, pecete mică aplicată. Arhiva Academiei R.P.R., 1552 E₁, Succesiunea Adamachi, Documentele moșiei Roșiorii cu siliștele Mădirjești și Filipești, județul Suceava.

Textul slavon este însoțit de o traducere românească de Gheorghie Evloghi dascăl intitulată: *сїмъ дї нї немє к сїмїєчї дї аа Нрїмїа Мо҃гїла коїкоа дїнї актъ зрѣмїи кї.*

Satul Hilipești, pe Moldova, în ținutul Suceava, atestat în documentele moldovenești, în două variante fonetice Filipești și Hilipești, apare în documente începând cu anul 1462: *зєр ѡт Филипейн* (I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, București, 1913, vol. I, d. 38, p. 63); 1591 (DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. IV, d. 14, p. 12).

Gheorghie, fost pircălab, nu poate fi ușor identificat, deoarece în această perioadă, în documentele moldovenești din ultima decadă a veacului al XVI-lea, se întâlnesc mai mulți

Gheorghie pîrcălab: unul din Vaslui (1592, DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. IV, d. 80, p. 61); altul de Hotin (1598, ibidem, d. 307, p. 249) etc.

Mihail pîrcălab de Cotnari nu apare în alte documente.

Pătrașco Arburescul aprod de asemeni nu apare în alte documente, dar într-un document din anul 1618 este menționat un Pătrașco Arbure (DIR, A. Moldova, veacul XVII, vol. IV, d. 301, p. 237) și în 1620 (ibidem, d. 628, p. 496) cu precizarea că ar fi tatăl Stancăi din Joldești. Este probabil ca mențiunile să se refere la aceeași persoană, deoarece și în alte documente se întilnește același nume de persoană, uneori formate cu sufixul *-escu*, alteori fără acest sufix.

Reține atenția faptul că, alături de fenomene fonetice specifice limbilor slave răsăritene, ca polnoglasi (коласи) sau trecerea lui ж > ѡ (пракою, шти ѡш, марѡшю), în acest document se întilnește și o trăsătură caracteristică limbii medio-bulgare ж > х (рѡхъ), alături de forme fonetice moștenite din slava veche ca lichida silabică І (іс ланна).

Merită să fie menționat faptul că substantivul сѡшри, care în slava veche și în limbile slave moderne în care se mai păstrează (bulgară și sîrbocroată) este de genul neutru, în acest document, sub influența limbii romine, este de genul feminin — ca element lexical rominesc de origine slavă. Cuvîntul apare o dată însoțit de numeralul една de genul feminin: една сѡшри și a doua oară în vorbă articulată cu articolul postpus: сѡшрик.

Tot sub influența limbii romine, numeralul сѡ de genul neutru în slava veche și în toate limbile slave moderne (dar căruia în limba romină îi corespunde femininul *sută*) apare însoțit de numeralul feminin една: една сѡ.

4. 1607 (7116), noiembrie 20.

Mehil șoltuzul și pîrgarii din Tîrgul Baia mărturisesc că Andronic din Roșiori a cumpărat de la popa Petrea din Ionești și de la fiul său Vărvara ocinele lor din satul Roșiori, pentru 20 de taleri.

† Мѣхѡл ѡшошѡз и прѣгари ѡт Шрѣг Банѣ прѣхѣи Гангорѣи Бѡадор і Шефан і Пѣшрашкѡ і Мартин і Ілѣ і Шомѡс і Яндрѣнка і Цѣрѡа і Кѡндрѣ і Шѣна-сѣи і Мартин. Ѣже прѣидѡшѣ прѣд нами и прѣд мнози люди добрихъ попа Папрѣ ѡт Ївнѣци і сѣмѣхъ Бѣркѡра і никимъ непѡнѡжденнѡ ани прислѡкани, нѣ добриѡ сѡи колѣкъ прѡдал сѡи пракеи ѡтнинѡ ѡт сѣмѣ Рошѡиѡри, сѡи частъ что сѣмѣ избѣретъ Яндрѣнѡкѡи ѡт Рошѡиѡри, за двѡдѣсѣтъ тѡлерѡи, сѣхъ кѣсѣмъ дохѡдомъ сѡи ѡт покѣсѣдѣ.

Ми ѡко ѡкѣдѣхомъ пракеи токмежъ никимъ непѡнѡжденъ, ани прислѡканъ, нѣ за добриѡ сѡи колѣкъ прѡдашѣ и кѣдѣхомъ сѣмѣ плашѣ испѡхѣна і пинѣши гѡшѡки, ми сѣтѡрихѡмъ Яндрѣнѡкѡ сѣсъ занѣсѣ да сѣ сѣмѣ за маршѡрѣи и да не ѡмѡлетъ попъ Папрѣ ани сѣмѡке ѡго прѣсѣсѣ сѣхъ тѡла ѡтнина; нѣ да бѣдетъ ѡтнина Яндрѣнѡкѡи и сѣмѡке ѡго непѡрѡшѣни, на вѣки прѣдъ сѣмъ нашимъ занѣсѣ.

Б. лѣтѡ 7116, ноѡбри 20.

Traducerea

† Mehil șoltuz și pîrgarii din Tîrgul Baia, întîi Gligorie, Boldur, Ștefan, Pătrașco, Martin, Ilia, Tomos, Andreica, Giurgea, Condea, Tănase și Martin. Iată au venit înaintea noastră și înaintea multor oameni buni popa Petrea din Ionești și fiul Vărvara de nimeni nesiliți și nici asupriți, ei de a lor bună voie au vîndut dreptele lor ocine din satul Roșiori, partea lor ce i se va alege lui Andronic din Roșiori pentru douăzeci de taleri, cu tot venitul ei și de pretutîndeni.

Noi cum am văzut dreptă întocmire de nimeni nesilită și nici asupriți, ei vînzînd de a lor bună voie și am văzut și plata deplină și banii gata, noi i-am făcut lui Andronic acest zapis, ca să-i fie lui de mărturie și să nu aibe popa Petrea, nici fiii lui, treabă cu aceea ocină, ei ocina să fie a lui Andronic și a fiilor lui neclintită în veci înaintea acestui zapis al nostru.

În anul 7116 (1607), noembrie 20.

Original slav hirtie, pecete aplicată, căzută. Arhiva Academiei R. P.R., 1552 E₁, Succesiunea Adamachi, Documentele moșiei Roșiorii cu siliștele Mădărjești și Filipești.

Textul slavon este însoțit de o traducere rominească din 27 martie 1797.

Satul Roșiori, nume care și astăzi apare adesea în toponimia țării noastre¹, nu este ușor de identificat, deoarece începând cu un document din anul 1434, în care se donează сѣла на красенон на нѣмъ Рѣшѣри, identificat de M. Costăchescu în fostul județ Fălciu (*Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*², Iași, 1931, vol. I, d. 119, p. 374–376), mai apar și alte sate cu acest nume în raioane diferite, iar în documentul acesta nu există indiciu sigur prin care să se precizeze despre ce sat Roșiori este vorba.

Satul Ionești, dispărut, care a fost în raionul Fălțiceni, lângă Ciumălești, este atestat și în alte documente (1586, DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. III, d. 376, p. 310; 1590, ibidem, d. 567, p. 462).

Printre documentele publicate, nu am găsit un altul care să fie emis de șoltuzul și pîrgarii din documentul acesta. În DIR, A. Moldova, veacul XVII, vol. II, d. 89, p. 78 este publicat un document nedatat, dar considerat a fi fost emis tot în anul 1607 de un șoltuz Gheorghe și de pîrgarii tirgului Baia. Comparînd lista pîrgarilor (în număr de 12) din documentul ce-l publicăm, cu lista pîrgarilor (în număr de 10) din documentul citat publicat în DIR, constatăm că numai cinci și anume: Boldur, Andreica, Ștefan, Ilea și Giurgea apar în ambele documente, deși ambele sînt emise în același an.

Reține atenția faptul că în acest document apare un fenomen fonetic specific mediodulgar, întîlnit mai rar în documentele moldovenesti și anume ж cu valoare de ъ în cuvîntul нж (atestat de trei ori), alături de еадѣт care ar putea fi tradițional.

5. 1618 (7126), martie 30, Iași.

Radul Mihnea voievod întărește lui Buculeiu, paharnic din Călimănești, a patra parte din jumătatea satului Călimănești și a patra parte din jumătatea satului Tămășani cu loc de mori la Tutova, toate cumpărate de la Nastasia, sica Ruscăi, nepoata Negritei.

† <Мы Радѣа коекода>³ божію милосііію господарь землѣи молдак>скон. Оже прїиде прѣд нами и прѣд нашими волѣри слуга нашъ еск>уаію пѣхарникъ вт Кѣлимѣнеи, съ єдинъ записъ за <с>кѣдѣиелство вт Маѣи пѣхарникъ и вт Романъ и Шѣнаѣе шетрадъ и вт Баснаѣе и Дѣмнѣрѣ и Прѣвнъ и Шефанъ вт Кѣлимѣнеи писажижъ іако прїидетъ прѣдъ ними Настасїа, дочка Рѣски, вѣска Негринїї, прѣвнѣка Мѣрїе и продала єи пракою втннѣ и дѣдиннѣ вт ѣрикъ за кѣслѣженїе что имала прѣдѣдоке єи Ѡана Рѣшка и Кожѣ Пѣтрѣ вт Іаѣе коекода и вт нѣ ѣрикъ за пошкрѣженїе что имала баба єи Мѣрїе вт старого Пѣтра коекода, вт полокинаа село Кѣлимѣнеи чѣкрѣмаа частъ и вт полокинаа село Шѣмѣшани и пакъ чѣкрѣмаа частъ съ мѣсто за млиннѣ, на пошюка Шѣможѣ, съ. ³ Шаа вѣна продала <сѣсѣѣ нашѣмѣ> кнїе писаномѣ Бѣскѣію пѣхарникъ>.....³ сѣкѣдѣиелство толикиѣ сѣсѣи господарѣи ми и кѣрѣвали єсми Нѣ такожде єи вт насъ дааи и пошкрѣдѣи єсми сѣсѣѣ нашѣмѣ кнїе писаномѣ Бѣскѣію пѣхарникъ вт Кѣлимѣнеи на пїи кнїе писанїи части за втнннѣ вт село Кѣлимѣнеи и вт село Шѣмѣшани съ мѣсто за млиннѣ ѣ Шѣможѣ.

Шѣмъ радї како да єстъ и вт <нас>⁴ ѣрикъ и кѣкѣпнїе съ вѣсѣмъ доходомъ. Інъ да не ѣмнїаетъ.

Писъ ѣсѣ кѣкто, зрѣксѣ, мартїе ѣ дни.

† Гамъ господинѣ кѣлѣа.

.....³ искаѣ <т. р.>.

Traducerea

† (Noi Radul voievod), din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei. Iată a venit înaintea noastră și, înaintea boierilor noștri, sluga noastră Buculeiu paharnic din

¹ Vezi acad. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 124.

² În continuare folosim prescurtarea *Doc. moldovenesti*.

³ ... textul este rupt și șters.

⁴ Cuvîntul нас lipsește în textul original, fiind o scăpare a grămăticului.

Călimănești cu un zăpis de mărturie de la Maxin paharnic și de la Roman și Tănăsie șetrar și de la Vasilie și Dumitru și Arion și Ștefan din Călimănești, în care serie că a venit înaintea lor Nastasia, fiica Ruscăi, nepoata Negritei, strănepoata Măriei și a vindut dreapta ei ocină și dedină din uricul de vislujenie pe care l-au avut străbunii ei Oană Roșca și Cojea Pătru de la Ilie voievod și din alt uric de întărire pe care l-a avut bunica ei Mărie de la Petru voievod cel Bătrîn din jumătatea satului Călimănești a patra parte și din jumătatea satului Tămășani iarăși a patra parte, cu loc de mori la pârîul Tutova cu. ¹ Acea ea a vindut-o <slugii noastre> mai sus scrisului Buculeiu p<aharnic>. ¹ mărturia atitor slugi ale domniei mele și am crezut. Și de asemenea și de la noi am dat și am întărit slugii noastre mai sus scrisului Buculeiu paharnic din Călimănești peste aceste mai sus scrise părți de ocină din satul Călimănești și din satul Tămășani, cu loc de mori la Tutova.

De aceea să-i fie și de la <noi> uric și cumpărătură cu tot venitul.

Altul să nu se amestece.

Scris în Iași în anul 7126 (1618), martie 30 zile.

Însuși domnul a poruncit.

... ¹ a semnat <m.p.>.

Original slav hirtie, pecete aplicată, căzută. Arhiva Academiei R.P.R., E, (1448—1838), Succesiunea Adamachi, Documentele moșiei Călimănești cu trupurile Giosana, Tămășenii și altele.

Pe verso serie: *исписок саркѣвскѣхъ дѣлъ Пятрѣ боярѣ дѣ Климѣнцѣхъ.*

Satul Călimănești, la Tutova, mai sus de Lalești (села на Тѣсторѣ, на имѣ Климѣнцѣхъ..... по кѣмъ Лалѣнцѣхъ), este atestat într-un document din anul 1439 (Costăchescu, *Doc. moldovenești*, vol. II, d. 17, p. 52), prin care, printre alte sate, lui Oană Roșca și fratelui său Cojea Pătru li se întărește și Călimănești. De altfel afirmația din documentul nostru: *Срѣхъ за писанѣиѣ что имѣли прѣдѣлами н.....* *ѡтъ Насѣ коюгда* se referă tocmai la privilegiul emis în 1439 de Ilie și Ștefan voievozi.

Un sat Tămășani atestat în anul 1520 (DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. I, d. 146, p. 162) ar putea fi același cu satul Tămășani din acest document.

Nu este exclus ca Buculeiu paharnic din acest document să fie același cu Buculeiu păhărnicele atestat în același an (DIR, A. Moldova, XVI, vol IV, d. 307, p. 247; sau în 1619, ibidem, d. 452, p. 355) și în 1623 (DIR, A. Moldova, XVII, vol. V, d. 282, p. 212).

Un Maxin paharnic este atestat într-un document din anul 1606 (DIR, A. Moldova, veacul XVII, vol. II, d. 29, p. 30); într-un alt document, îndoelnic, care poartă aceeași dată (ibidem, d.1, p. 343) mai apare și un Maxin, căruia nu i se arată dregătoria, dar este citat alături de Buculeiu (1618, A. Moldova, veacul XVII, vol. IV, d. 307, p. 247).

Rusca, fiica Negritei, și Negrita, fiica Măriei, sînt menționate într-un alt document din același an (DIR, A. Moldova, veacul XVII, vol. IV, d. 307, p. 247).

6. 1634 (7142), august 11, Iași.

Vasile Lupu voievod judecă pîra dintre Udrea Gîscă cu neamurile lui și Isac Dediul cu fratele său Toader pentru a treia parte a satului Starosilții, sub Cozanciu, și întărește lui Isac Dediul și fratelui său Toader stăpînirea ocinei. Se pune serbie 12 galbeni.

† *Нѡ Василѣе коюгда, коюжю милостѣю господарѣ земли молдавецкои. Ѡже пѣидоша прѣдъ нами и прѣдъ нашими молдавецкими боярѣи Оудрѣ Госкѣ съ брашѣми и паѣменице нѣхъ и шѣгали сѣ за лице прѣдъ господетѣки ми съ Исакъ Дѣдѣю и съ братъ его Шѡадѣръ радѣ трѣппаа частъ, кишинѣ, ѡтъ село Старѡсѣлѣнцѣхъ, подъ Козанѣю, съ колодѣтъ Хрѣлкѣхъ. Ино Ѥдрѣ Гѣнскѣ съ брашѣи и съ паѣменици нѣхъ ѡни казали прѣдъ нами аже Нѣсѣ: съ братъ его не имѣтъ ѡни ни нѣкоѣ пошторѣкѣю къ тоѣ село и къ тоѣ частъ кишинѣ. Я слѣга нашъ Исакъ Дѣдѣю съ братъ его Шѡадѣръ а ѡни сказокали прѣдъ господетѣки ми ѣдинъ исписокъ за кикѣпленѣиѣ ѡтъ Мовѣи Могила коюгда и ѣдинъ записъ за сѣѣдѣиѣтелѣтѣки ѡтъ шѡлѣнѣхъ и кѣ прѣѣгарѣи ѡтъ трѣѣ Бѣнѣшани и ѡтъ мноѣи люди доѣли, писѣлѣци како кѣнна Исакъ Дѣдѣю съ <братъ его Шѡадѣръ тоѣ трѣппаа частъ кишинѣ.....¹ кишка нѣхъ Ѥрина. прѣѣкишка Ѥдрѣ Гѣвѣрѣи радѣ ѣдна сѣѣо лѣнъ кишинѣ.*

¹ ... Textul este rupt și șters.

Ино господство ми съ кѣскми <на>шими волѣри тако скидѣхом тои
правѣи нарѣденіе за кикѣпаніе а ѿдрѣ Госкѣ съ братми и пакменици нѣ
зоспали ѿт прѣд нами и прѣд нашего закона. И Исак Дѣдѣа и брат ѿго
Шоадер ѿправили съ ѿт прѣд нами и посѣпалии соки фѣрѣ кѣ кнѣтѣр гос-
подства ми кѣ заатѣ.

Шѣм радѣ тоа прѣтаа част село Старосѣлци съ тако и съ сѣножатми
да ѿст сѣга наш Исак Дѣдѣа и брат ѿго Шоадер съ кѣсем доходом а ѿдрѣ
Гѣскѣ и брат ѿго и пакменици нѣ да не имает маи шѣгати на сѣж прѣтаа
част ѿт село Старосѣлци, ани докѣвати николиже на кѣки. И ацѣ проѣкакт
съ нѣкогда нѣких сѣрѣденіе на тоа прѣтаа част, томи да съ ѿрѣкает и да
се не сѣкрокатѣ.

И ни да се не сѣмшает прѣд сим листом нашим.

Пис с Мѣох к лѣто $\neq$ зрѣм, акѣсет аѣ.

Сам господникъ кѣлѣ.

<Шѣ>трашко Башѣтѣ кѣа ѿтѣфѣт и исѣа <т. р.>.

† Фѣа <т. р.>.

Fig. 5: Radu Mihnea voievod întărește lui Buculeiu paharnic ocine în satele Călimănești și Tămășani.

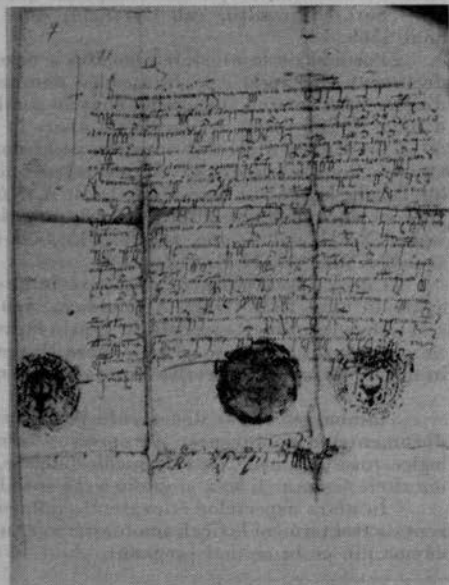

Fig. 6: Vasile Lupu voievod judecă pira dintre Udrea, Giscă și Isac Dediul.

Traducerea

† Io Vasilie voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Iată au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri moldoveni Udrea Giscă cu frații și rudele lor și s-au judecat de față înaintea domniei mele cu Isac Dediul și cu fratele său Toader pentru a

treia parte, cea de sus, din satul Starosilții, sub Cozanciu, în ținutul Hirlău. Deci Udrea Giscă cu frații și cu neamurile lor au arătat înaintea noastră că Isac cu fratele său nu au nici o treabă în acel sat și în acea parte de sus. Iar sluga noastră Isac Dediul cu fratele său Toader au arătat înaintea domniei mele un ispisoc de cumpărare de la Moise Moghilă voievod și un zapis de mărturie de la șoltuzul și cei 12 pîrgari din târgul Botușani și de la mulți oameni buni, în care era scris cum a cumpărat Isac Dediul cu <fratele său> Toader acea a treia parte de sus. .¹ nepoata lor Erina, strănepoata lui Udrea Gorcea pentru o sută de lei bătuți.

Deci domnia mea, cu toți boierii noștri, dacă am văzut acele drepte drese de cumpărare, iar Udrea Giscă cu frații și neamurile lor au rămas dinaintea noastră și dinaintea legii noastre. Iar Isac Dediul și fratele său Toader s-au îndreptat înaintea noastră și au pus ferie în vistieria domniei mele, douăsprezece galbeni.

De aceea, această a treia parte din satul Starosilții cu heleșteul și cu fineța să-i fie slugii noastre lui Isac Dediul și fratelui său Toader cu tot venitul. Iar Udrea Giscă și fratele său și neamurile lor să nu mai pîrască pentru această a treia parte din satul Starosilții, nici să dobîndească vreodată în veci. Și dacă se vor arăta vreodată vreunele privilegii pe aceea a treia parte, acelea să se rupă și să nu se creadă.

Și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți a noastre.

Scris în Iași, în anul 7142 (1634), august 11.

Însuși domnul a poruncit.

<Pă>trașco Bașotă mare logofăt și a semnat <m.p.>.

† Focea <m.p.>.

Original slav hirtie, pecete aplicată, căzută. Arhiva Academiei R.P.R., 1569 E₁, Succesiunea Adamachi, Moșia Starosilții din ținutul Hirlăului.

Satul Starosilții, sub Cozanciu, este cel din documentul prezentat mai sus emis în anul 1569.

Pornind de la atestarea laolaltă a celor doi frați, presupunem că Isac Dediul din acest document este același cu Isac, slugă domnească, menționat împreună cu fratele său Toader din Hreasca într-un document emis în anul 1624 (DIR, A. Moldova, veacul XVII, vol. V, d. 393, p. 298–299) deși acolo nu apare în întregime numele Isac Dediul.

Credem că Udrea Gorcea din acest document este un urmaș al lui Maxin Udrea, care avusese două părți din satul Starosilții «pierdute prin hiclenie» și dăruite de Petru Rareș lui Toader logofăt în anul 1528 (DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. I, d. 260, p. 294–295). Într-un document din anul 1603 este menționată cneaghina lui Gorcea Udrea (A. Moldova, veacul XVII, vol. I, doc. 165, p. 115), iar în anul 1610 fiii lui Gorcea Udrea (A. Moldova, veacul XVII, vol. II, d. 413, p. 311).

Udrea Giscă (Ginscă) nu apare în alte documente, dar un Ionasco nepotul lui Ginscă, apare în anul 1622 (DIR, A. Moldova, veacul XVII, vol. V, d. 460, p. 117).

Documentul este important și prin faptul că găsim încă o atestare a *feriei* și a monedei *lei*. Cuvîntul românesc *giscă* — poreclă devenită nume propriu — menționat de patru ori în document apare în trei variante grafice: *госка* (de două ori), *гиска* și *гаска*.

Limba celor șase documente prezentate se caracterizează prin trăsăturile specifice ale documentelor moldovenesti ale epocii — întrepătrunderea de particularități fonetice și morfologice ruso-ucrainene cu cele medio-bulgare, din care unele sînt moștenite din slava veche, iar altele (cum ar fi *ж>а* și grafic *а>ж*) specifice medio-bulgare.

În afara aspectelor relevante ale influenței limbii române, merită să fie subliniată și prezența a trei termeni lexicali românești: *мал*, *ам* și *штрап*, care dovedesc că elementul românesc devine din ce în ce mai pregnant.

¹ ... Textul este rupt și șters.